

УДК 330.12 (477.41-25)

DOI: <https://doi.org/10/15407/ugz2020.01.045>**В. В. Бондар**

Інститут географії Національної академії наук України, Київ

ЛОКАЛІЗАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ КОРПОРАТИВНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В МЕТРОПОЛІСІ КИЄВА У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЙОГО ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИХ ФУНКЦІЙ

Мета статті – виявити особливості територіального розвитку організаційно-управлінської функції столичного метрополісу, на прикладі просторової локалізації штаб-квартир найбільших компаній України. Визначено кількісне представництво головних офісів ТОП-100 компаній для метрополісу Києва в регіональному вимірі країни та розглянуто чинники їх територіального розосередження. При цьому встановлено, що 3/4 штаб-квартир метрополісу локалізується в межах його загальноміського ядра та інших прилеглих історично сформованих територій (Кудрявець, Лук'янівка, Паньківщина, Черепанова гора). Здійснено порівняльний аналіз розподілу штаб-квартир найбільших компаній в межах метрополісів Києва та Пекіна за видами їх економічної діяльності. Виявлено також деякі прояви розвитку децентралізаційних процесів організаційно-управлінської функції прилеглої території Києва, насамперед для міських поселень першого агломерованого порядку. Наукова новизна полягає у дослідженні територіальних аспектів розміщення об'єктів корпоративного менеджменту в межах міського простору столичного метрополісу в контексті важливості їх функціонування для розвитку національної економіки. Дослідження особливостей розвитку організаційно-управлінської функції Києва дає можливість розкрити специфіку розвитку наявних метрополітарних процесів, а також виявити їх роль у розвитку міста та його прилеглої території. Крім того, локалізація об'єктів корпоративного менеджменту столичного метрополісу відображає основні прояви розвитку стратегічного управління видами діяльності в різних секторах господарства, які формують економіку міста та визначають його роль у регіональному розвитку.

Ключові слова: *столичний метрополіс; штаб-квартира компанії; корпоративний менеджмент; третинний сектор економіки; оптово-роздрібна торгівля; фінансова діяльність.*

V. V. Bondar

Institute of Geography of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

LOCALIZATION OF CORPORATE MANAGEMENT OBJECTS IN THE METROPOLIS OF KYIV IN THE CONTEXT OF THE DEVELOPMENT OF ITS ORGANIZATION AND MANAGEMENT FUNCTIONS

The purpose of the publication is to reveal the peculiarities of the territorial development of the organizational and managerial function of the capital metropolis, based on the spatial localization of the headquarters of the largest companies of Ukraine. The quantitative representation of the top offices of the TOP-100 companies for the Kyiv metropolis in the regional dimension of the country is determined and the factors of their territorial dispersion are considered. At the same time, it is established that 3/4 of the headquarters of this metropolis are located within its city center and other adjacent historically formed territories (Kudryavets, Lukyanivka, Pankivshchyna, Cherepanova Gora). The comparative analysis of the distribution of the headquarters of the largest companies the metropolitans of Kyiv and Beijing by type of their economic activity is carried out. Some manifestations of the development of decentralization processes of the organizational and managerial function of the adjacent territory of Kyiv, first of all, for urban settlements of the first agglomerated order have been revealed. The scientific novelty is to study the territorial aspects of the location of objects of corporate management of within the urban space of the capital metropolis in the context of the importance their functioning for the development of the national economy. The study of the peculiarities of the development of the organizational and managerial function of Kyiv makes it possible to reveal the specifics of the development of existing metropolitan processes, as well as to reveal their role in the development of the city and its surrounding territory. In addition, the localization of the objects of corporate management of the capital metropolis reflects the main manifestations of the strategic management of activities in various sectors of the economy, which shape the economy of the city and determine its role in regional development.

Keywords: *capital metropolis; company headquarters; corporate management; tertiary sector of the economy; wholesale and retail trade; financial activity.*

© **В.В. Бондар, 2020**

Актуальність теми дослідження

Метрополіси, як багатофункціональні міста, та їх регіони є центрами (елементами) різного рівня у світогосподарській системі. Для них характерний, зокрема, розвиток організаційно-управлінської функції (ОУФ), пов'язаної з процесами організації, координації та управління насамперед в соціально-економічній та політичній сферах. Реалізація політичної складової ОУФ передбачає наявність локалізованих місць високої концентрації адміністративно-управлінських структур для прийняття політичних рішень. Теоретичні аспекти формування політичної функції міст-метрополісів детально розкриває теорія політичного поля, розроблена французьким соціологом П. Бурдьє¹. На його думку, політичне поле – автономний універсум, простір боротьби, що функціонує за правилами відповідності специфічним інтересам тих чи інших агентів (носіїв різних форм влади), детермінований економічними і культурними чинниками.

Метрополіси та їх регіони є також потужними центрами функціонування світової економіки внаслідок зосередження організаційно-управлінських функцій найвищого рівня – корпоративного менеджменту.

Концептуальні засади дослідження ОУФ транснаціональних структур в контексті вивчення причин створення міжнародних фірм та їх впливу на економіку країн, проблем внутрішньофірмових зв'язків тощо розглянуті переважно в теоріях ринкової влади (С. Гаймер), життєвого циклу продукту (Р. Вернон), еkleктичній теорії Дж. Данінга, а також біхевіористській теорії (у перекладі з англ. мови “behaviour” – поведінка) [1, с. 22-36]. Представники останньої, зокрема Г. Перлмуттер, Д. Стопфорд, А. Чандлер, акцентують увагу на вивченні проблеми менеджменту, значення й ролі управлінських кадрів транснаціональних фірм.

Її базова ідея визначається діяльністю вищого ешелону корпоративних менеджерів, де особистість керівника (рівень його кваліфікації, знання, оперативність, ділова інтуїція) є саме тим “критичним ресурсом”, який необхідний для перетворення місцевої фірми на транснаціональну компанію.

Одним із важливих проявів зосередження ОУФ в містах є наявність штаб-квартир найбільших

регіональних та національних компаній, в тому числі транснаціональних корпорацій (ТНК), в центральних офісах яких визначають загальні принципи функціонування компаній, корпоративну політику, ухвалюють стратегічні рішення щодо ефективності розвитку регіональних підрозділів.

Разом з тим, концентрація ОУФ притаманна також невеликим містам у зонах прямого впливу метрополісних центрів, з якими вони складають функціональну єдність [2, с. 46]. Наприклад, максимальна кількість міст-центрів базування штаб-квартир ТНК зосереджується в межах прилеглих територій метрополісів Амстердама, Лондона, Лос-Анджелеса, Нью-Йорка, Парижа та інших.

Виявлення особливостей просторової локалізації штаб-квартир найбільших компаній України у межах міського простору з суспільно-географічного підходу є важливим у контексті їх впливу на розвиток національної економіки.

Стан вивчення питання

Дослідженням регіональних аспектів ОУФ присвячено чимало наукових праць, як вітчизняних [3-6], так і зарубіжних учених [7-10].

Зокрема, О. В. Бойко-Бойчук виокремив категорію метрополій-столиць, де сконцентровані політичні, дипломатичні, міжнародні корпоративні та інші види діяльності, які постійно взаємодіють між собою [3, с. 16].

О. О. Денисенко розглядала передусім українські міста – Донецьк (станом до 2014 р.) та Дніпро як найбільш подібні до корпоративно-управлінських центрів світогосподарського рангу, оскільки тут розміщені штаб-квартири найбільших фінансово-промислових груп країни [4, с. 42].

Аналіз динаміки розвитку організаційно-управлінської й економічної функцій регіональних метрополісів Західної України за період 2005-2014 рр. здійснили С.Д. Щеглюк та М.І. Мельник [5, с. 84-101].

На думку В. В. Засадко, розвиток метрополісних функцій міст другого порядку (в Україні – обласні центри) та їх агломерацій надасть можливість регіонам сформувати поліфункціональні ареали конкурентоспроможності [6, с. 167-169].

Рауважимо, що при дослідженні суспільно-географічних процесів щодо реалізації метрополісної ОУФ м. Київ та інших регіональних центрів вітчизняні науковці незначну увагу приділяли вивченню територіальних особливостей розвитку цієї функції в межах їх міського простору.

¹<http://studies.in.ua/ru/mehanizmy-vlasti-seminary/1307-model-simvolchnoyi-p-burdye-yak-sukupnost-kapitalv-agentv.html>

Рис. 1. Локалізація штаб-квартир компаній (ТОП-100) країни в межах метрополіса Києва за секторами економіки (складено автором)

Метою цього дослідження є вивчення особливостей територіального розвитку ОУФ метрополіса Києва на прикладі просторової локалізації штаб-квартир найбільших компаній країни.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких завдань: визначення кількісного представництва штаб-квартир (головних офісів) найбільших компаній для столичного метрополіса у міжрегіональному вимірі та виявлення особливостей їх територіального розміщення; здійснення порівняльного аналізу Києва зі столичними метрополісами окремих країн світу щодо розподілу їх компаній за видами економічної діяльності; виявлення проявів розвитку децентралізаційних процесів ОУФ прилеглої території метрополіса Києва.

Виклад основного матеріалу

Аналіз розміщення штаб-квартир із переліку ТОП-100 компаній України за сумою сплати податкових платежів [11] засвідчує розвиток столичного метрополіса як найбільшого організаційно-управлінського центру країни. Загалом тут представлений головний офіс кожної другої компанії, функціонування якої визначається діяльністю вищого ешелону корпоративних менеджерів. Особливо це стосується великих компаній та їх структурних підрозділів, наприклад, ПАТ “НАК “Нафтогаз України”, АТ “Українська залізниця”, ДП “Адміністрація морських портів України”, АТ “Укрпошта” та інших.

Територіально більшість штаб-квартир відповідних компаній зосереджені в межах центральної частини міста (рис.1), зокрема Шевченків-

ському та Печерському адміністративних районах. Доволі насиченими за кількістю розташованих штаб-квартир є вулиці Хрещатик, Дегтярівська, Б. Хмелицького, С. Петлюри, Лейпцизька, Московська, Кловський узвіз.

Переважає частка цих компаній задіяна в третинному секторі економіки (60,0 %), насамперед оптово-роздрібній торгівлі та фінансовій діяльності. З-поміж них можна виділити найбільші ритейлерські мережі, штаб-квартири яких розташовані в периферійних адміністративних районах Києва – ТОВ “Епіцентр” (Святошинський), “Сільпо” (Дніпровський), “Metro Cash&Carry Ukraine” (Дарницький).

Це зумовлено низкою чинників: їх тяжінням до перетину важливих транспортних вузлів, нижчою, порівняно з центром, вартістю землі, а також наявністю території для зведення великих торговельних площ. Наприклад, загальна площа двоповерхового будівельного гіпермаркету ТОВ “Епіцентр”, який розміщується поблизу київського напівкільця (Т1027) та міжрегіональної автомагістралі Київ – Ковель – Ягодин (М 07, становить 73,9 тис. м².

Натомість, головні офіси системоформуючих банківських установ країни (АТ “Альфа-банк”, “Райффайзен Банк Аваль”, “ПУМБ”, “УкрСиббанк”, ПАТ “Ощадбанк”, “Укргазбанк”) локалізовані в центральній частині – історично сформованих територій Старого міста, Печерська (разом із Кловом) та Подолу [12]. Виходячи з позицій теорії розміщення чотвертинних видів діяльності, саме центральне ядро метрополіса концентрує значну кількість об’єктів ринкової інфраструктури (аудиторські фірми, комерційні банки, страхові компанії, фондові біржі тощо), діяльність яких тісно пов’язана [7, с. 203-204]. На думку В. С. Занадворова, висока ділова активність окремих зон великих метрополісів (Уолл-стріт – Нью-Йорк, Сіті – Лондон, бізнесовий та фінансовий квартал Маруноуті – Токіо), формує основні містоутворюючі галузі для центрального ядра загалом.

Вторинний сектор представлений компаніями, які займаються виробництвом харчових продуктів, напоїв, а також тютюнових виробів. Місце розташування штаб-квартир відповідних підприємств територіально прив’язане до їх виробничих потужностей. Як, наприклад, можна назвати ПрАТ “Імперіал Тобакко Продакшн Україна” (Київська тютюнова фабрика), яка ви-

пускає продукцію міжнародних сигаретних брендів “Davidoff”, “Parker&Simpson”, “Jade”, “West”, а також найбільші в країні виробники пива та безалкогольних напоїв: Київський пивоварний завод ПАТ “Carlsberg Ukraine”, ПрАТ “Оболонь” та кондитерських виробів – Київська фабрика “Roshen” тощо. Це насамперед пов’язано із централізацією управлінських рішень на вищому рівні корпоративного менеджменту щодо проведення цілеспрямованої маркетингової політики (реклама, ціноутворення, збут продукції) та ефективного розподілу фінансових ресурсів між центральним офісом компанії та іншими її структурними підрозділами (як правило, філіями чи виробничими підприємствами в межах країни).

Головні офіси компаній первинного сектора, які здебільшого є структурними підрозділами ПАТ “НАК “Нафтогаз України” (АТ “Укргазвидобування”, “Укртрансгаз”, ПАТ “Укрнафта” та інші), розміщуються в межах центральної частини столичного метрополіса.

Порівнюючи метрополіс міста Київ зі столичними метрополісами інших країн світу, наприклад, Пекіном – одним із найбільших фінансово-ділових центрів Східної Азії, можна відзначити паритет у кількісному представництві штаб-квартир ТОП-100 компаній. Однак, на основі проведеного аналізу розподілу компаній за видами їх діяльності (таблиця 1), виявлено деякі особливості розвитку економіки загалом. Так, у структурі економічних видів діяльності Пекіна характернішим, порівняно з Києвом, є наявність штаб-квартир тих компаній, які займають лідируючі позиції в країні щодо виготовлення інноваційних продуктів та послуг, зокрема у таких сферах як аерокосмічні технології (China Aerospace Science & Technology, China South Industries Group), проектування та будівництво різних об’єктів транспортної інфраструктури, машинобудування (Shipbuilding Industry), енергетики (China Energy Engineering Group).

У передмісті Києва також зосереджені головні офіси низки компаній, провідними сферами діяльності яких є транспорт, енергетика, промислове виробництво та оптово-роздрібна торгівля.

Серед них насамперед можна виділити офіси державних підприємств “Міжнародний аеропорт “Бориспіль”, а також “Укранерорух”, яке забезпечує аеронавігаційне обслуговування повітряного простору країни.

Апарат управління найбільшої гідрогенерую-

Таблиця 1.

Розподіл штаб-квартир найбільших компаній (ТОП-100) України та Китаю за видами економічної діяльності в межах їх столичних метрополісів

Розподіл компаній за видами їх діяльності	Київ		Розподіл компаній за видами їх діяльності	Пекін	
	Кількість штаб-квартир	Відсотків загалом		Кількість штаб-квартир	Відсотків загалом
Всього	55	100,0	Всього	51	100,0
У тому числі			У тому числі		
Оптово-роздрібна торгівля	10	18,2	Фінансово-страхова діяльність	10	19,6
Фінансово-страхова діяльність	9	16,4	Енергетика	8	15,7
Виробництво харчових продуктів та напоїв	7	12,7	Аерокосмічна та оборонна діяльність	6	11,8
Енергетика	5	9,1	Проектування та будівництво	5	9,8
Послуги наземного та трубопровідного транспорту	5	9,1	Машинобудування (суднобудування, виробництво промислового обладнання)	4	7,8
Інформація та телекомунікації	4	7,3	Інформація та телекомунікації	3	5,9
Інші види діяльності	15	27,2	Інші види діяльності	15	29,4

Джерело: сформовано за даними [11;13]

чої компанії – ПрАТ “Укргідроенерго”, до складу якої входять 10 ГЕС / ГАЕС на річках Дніпро та Дністер, зосереджується у м. Вишгород.

Штаб-квартира ПрАТ “Київський картонно-паперовий комбінат” (є частиною австрійської компанії Pulp Mill Holding), де виробляється близько 30,0 % целюлозно-паперової продукції в Україні, розміщується в м. Обухів.

Центральний офіс дилерської компанії ТОВ “Winner Imports Ukraine LTD”, яка є ексклюзивним імпортером та дистриб’ютером відомих автомобільних брендів Ford, Jaguar, Land Rover, Volvo, Porsche, розташований в с. Капітанівка Києво-Святошинського району; гіпермаркету будівельних матеріалів ПрАТ “Нова лінія” формату (Do it Yourself – “зроби сам”) – в смт Чабани.

Стосовно максимального представництва штаб-квартир різних за видами економічної діяльності компаній інших регіональних метрополісів та субрегіональних центрів країни, слід відзначити домінування тут найбільших міст Придніпров’я – Дніпра, Запоріжжя й Кривого Рога. В межах їх територій зосереджуються переважно головні офіси компаній первинного та вторин-

ного секторів економіки, які сплачують значні обсяги податків до бюджету України. Це, насамперед, підприємства добувної промисловості (ПрАТ “Інгулецький ГЗК” у складі холдингової компанії “Метінвест”), енергетики (АТ “ДТЕК Дніпроенерго”), металургії (ПАТ “Арселормітал Кривий Ріг”, ТОВ “Дніпросталь”), машинобудування (ПАТ “Мотор Січ”) та інші.

Загалом, крім Києва та Київської області, центральні офіси ТОП-100 компаній країни зосереджені в 18 населених пунктах, у тому числі й на підконтрольній частині території Донбасу – ПрАТ “Азовсталь” (м. Маріуполь), ТОВ “ДТЕК Добропіллявугілля” (м. Добропілля), “ДТЕК Східенерго” (м. Курахове), ДП “Артемсіль” (м.Соледар).

Висновки

У столичному метрополісі та його передмісті сконцентровано значну кількість штаб-квартир найбільших компаній країни (61 із 100), 3/4 з-поміж яких локалізовані в межах загальноміського ядра Києва та прилеглих історично сформованих територіях (Кудрявець, Лук’янівка, Паньківщи-

на, Черепанова гора). Це, в свою чергу, зумовлює формування тут окремих четвертинних видів діяльності. Серед визначальних чинників їх просторової організації насамперед потрібно виділити належний рівень розвитку об'єктів ринкової інфраструктури та сучасних засобів телекомунікації для обміну діловою інформацією й прийняття важливих рішень.

Наукова новизна проведеного дослідження полягає у виявленні територіальних аспектів розміщення об'єктів корпоративного менеджменту в межах міського простору столичного метропо-

ліса. Дослідження особливостей територіального розвитку ОУФ метрополіса Києва на прикладі просторової локалізації штаб-квартир найбільших компаній країни дає можливість виявити прояви стратегічного управління видами діяльності в різних секторах господарства, що відображає організацію економіки міста та визначає його роль в регіональному розвитку. Аналіз розвитку ОУФ з точки зору просторової локалізації штаб-квартир найбільших компаній може бути використаний для дослідження розвитку метрополізаційних процесів у інших регіонах країни.

References [Література]

1. Rogach O., Kosmina V. (2016). *Transnational corporations and export of new industrial countries of Asia*. Monograph. Kyiv, 256 p. [In Ukrainian].
[Рогач О., Косміна В. Транснаціональні корпорації та експорт нових індустріальних країн Азії. Монографія. Київ, 2016. 256 с.]
2. Denisenko O.O. (2012). *Metropolization processes: word economic aspect*. Kyiv, 193 p. [In Ukrainian].
[Денисенко О. О. Процеси метрополізації: світогосподарський аспект: монографія. Київ, 2012. 193 с.]
3. Boyko-Boychuk O.V. (2007). *World tendencies of urban development: international experience*. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm> [In Ukrainian].
[Бойко-Бойчук О. В. Світові тенденції розвитку міст: міжнародний досвід. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej6/txts/07bovmmd.htm>]
4. Denisenko O.O. (2009). Localization of TNC headquarters as a manifestation of the organizational and managerial function of the centers of the world economy. *Ukrainian geographical journal*, 3, 35-42. [In Ukrainian].
[Денисенко О. О. Локалізація штаб-квартир ТНК як прояв організаційно-управлінської функції центрів світового господарства // Укр. геогр. журн. 2009. № 3. С. 35-42.]
5. *Metropolitan functions of large cities of Ukraine: potential and prospects of implementation*. Monograph. Ed. M.I.Melnyk (2016). Lviv, 552 p. [In Ukrainian].
[Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації: монографія. За ред. М.І.Мельник. Львів, 2016. 552 с.]
6. Zasadko V.V. (2013). Realization of metropolitan functions of cities: European experience and Ukrainian perspectives. Socio-economic problems of the modern period of Ukraine. *Metropolitan functions of regional centers in the Western region*. Collection of materials and documents. Lviv. Iss. 2, 165-171. [In Ukrainian].
[Засадко В. В. Реалізація метрополійних функцій міст: європейський досвід та українські перспективи // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Метрополійні функції обласних центрів Західного регіону: зб. наук. пр. Львів, 2013. Вип. 2. С. 165-171.]
7. Znadvorov V.S., Znadvorova A.V. (2003). *City Economics: An introductory course*. Textbook. Moscow, 272 p. [In Russian].
[Занадворов В. С., Занадворова А. В. Экономика города: Вводный курс: Учебное пособие. Москва, 2003. 272 с.]
8. Gottman J. (2013). Capital cities. *Logos*, 4, 15-38. [In Russian].
[Готтман Ж. Столичные города // Логос. 2013. № 4. С. 15-38.]
9. Sluka N.A. (2005). *City-centric model of the world economy*. Moscow. 168 p. [In Russian].
[Слука Н. А. Градоцентрическая модель мирового хозяйства. Москва, 2005. 168 с.]
10. Yalovetsky B. (2000). Metropolisation processes. *Belarusian economic journal*, 1, 37-51. [In Belarusian].
[Яловецкий Б. Процессы метрополитизации // Белорусский экономический журнал. 2000. № 1. С. 37-51.]
11. *Top-100 largest companies in Ukraine by the amount of tax payments for 2018*. URL: <https://rating.zone/top-100-najbilshykh-companij-ukrainy-za-2018-rik> [In Ukrainian].
[ТОП-100 найбільших компаній України за сумою сплати податкових платежів за 2018 рік. URL: <https://rating.zone/top-100-najbilshykh-companij-ukrainy-za-2018-rik>]
12. Atlas Kyiv. Reference map edition. Ed. D. Isaiev (2018). Iss. 18. Kyiv, 168 p. [In Ukrainian].
[Атлас "Київ" Довідкове картографічне видання / Відп. ред. Д. Ісаєв; Київ, 2018. Вип. 18. 168 с.]
13. *Chines company in the Top-500 list 2018*. URL: <https://fortune.com/global500/2018/search/china> .

Стаття надійшла до редакції 06.11.2019

ISSN 1561-4980. Ukr. geogr. ž., 2020, 1(109)